

У.П. КОШЕТАР

*канд. іст. наук, старший викладач
кафедри філософії НАУ*

МОЛИТВА ЯК ЧИННИК ОНОВЛЕННЯ ДУШІ В ТВОРЧОСТІ Г.С. СКОВОРОДИ

Григорій Сковорода описав особистий досвід спілкування з Богом. Серце філософа першим відчуло Його присутність і сповнилось свободою, бадьорістю, надією на оновлення. І надзвичайна сила сповнила філософа коли всю волю та бажання він перевів у стан, що відповідав Духові. "Раптово якийсь солодкий вплив охопив мою душу, від чого все нутро моє загорілося вогнем, і здавалося, що в моїх жилах відбувався полум'яний кровообіг" – описував містичний стан філософ.

У Старому та Новому Завітах присутність Бога проявляється в багатьох знаменнях. Нагадаємо, Сковорода вважав, що Біблія по "силі своїй є ланцюгом красот та скарбів. Він порівнює її з левом, перемогти якого може не кожна людина і наполягає на необхідності алегоричного пошуку в "гіркому – солодкого, в люті – милосердя, в отруті – їжу...". В осягненні тексту він пропонує поєднувати бажання і вміння, яке ґрунтується на усвідомленні "суцього крізь буквальный сенс".

Присутність Бога – це дар Духа (Рим. 5.5; Ін. 6.63), який всім надається у тілі Христовім, де він є у повноті (Кол. 2.9). Цей дар має віруючий який входить до повноти (Еф. 3.17). У християнстві вогонь є знаком всепереможного горіння духа, слави та святості Бога. Вогонь символізує ставлення непримиренності та викорінення гріхів. Але він не лише уособлює покарання. Для обраних його дія творча, очищаюча, перетворююча. Опис вогню у Г.Сковороди нагадує Біблійний сюжет богопізнання пророка Ієремії. Останній відчув у серці палаючий вогонь, який неможливо зупинити (Ієр. 20.9).

Далі описуючи містичний досвід філософ писав: "Весь світ щез переді мною, мої почуття любові, благодійності, спокою, вічності оживляло моє існування... я проник у себе... відтоді присвятив себе на синівський послух духу Божому". Це переживання особливим чином впливає на творчість мандрівного філософа. Наприклад, він будує концепцію "нерівної всіх рівності" спираючись на ідею рівності перед Богом. Григорій Сковорода пропонує метафору, за якою Бог порівнюється з невичерпним фонтаном, що наповнює різні за об'ємом ємкості. Головним критерієм для визначення рівності він називає наповнення. "Менший посуд менш має, але у тому є рівним більшому, оскільки також є повний" – писав філософ у "Букварі світу". Отже, він вирішує соціальну проблему звертаючись до теологічної аргументації, надаючи перевагу "умностям Христовим".

Богомисленням Сковорода називає молитву. Вона дозволяє людині відкрити трансцендентний світ, пізнати мікрокосм, макрокосм та їх взаємозв'язок. Через молитву відновлюється душа людини.

Звернімося, до філософської спадщини Отців церкви, які у своїх творах писали про необхідність спілкування людини з Богом, та Бога з людиною. Останнє вони розглядали як процес, завдяки якому Бог розкриває істину людям. Однак людина має прагнути духовної досконалості. Для Євагрія Понтійського (бл. 345 – 399 рр.) духовна праця безпосередньо пов'язана з молитвою. Діяльна молитва – це словесна молитва, споглядальна – молитва серця. Вони створюють умови, щоб серце безмовно відкрилося і Бог заговорив у душах. У вченні Євагрія Понтійського про молитву фактично вперше прозвучав принцип "розумної молитви", яка дає змогу безперервного спілкування і слідування за Богом). Зазначена ідея в подальшому трансформувалася у вчення про „Ісусову молитву” і знайшла свій вияв у православній традиції.

На думку Григорія Ніського (бл. 335 – 397 рр.), щоб повернутися до стану первісної чистоти, необхідно звільнити дух від пристрастей та відректися від емпірично-раціонального змісту свідомості. Філософ вважав, що людина – подоба божественна, яка наділена чистотою, безпристрасністю, блаженством. „Творець, немовби фарбами, накладенням добродійностей розквіттив образ, буцімто Свою власну красу, показуючи в нас своє власне начальство”. Згідно зі Григорієм Ніським душа містить розумне, чуттєве та хтивне начала. Тільки підпорядкувавшись розуму, пристрасті можуть сприяти добродійності. Ніський зазначає, що „внутрішня людина” відкриває в собі Бога як реальність, яка відображається в ньому як благодать. Опис Бога як „Прекрасного за природою” дає підстави відслідковувати вплив платонізму: „Єдине за природою Прекрасне є причиною будь-якої краси і блага. Воно прекрасне від Себе, через Себе і має в Собі Красу завжди Собі рівну, незмінну”. Для того, щоб досягнути „розумного світла”, необхідна зосереджена молитва, завдяки якій розум відрікається від усього, потім сила Святого Духа немовби виводить людину поза себе, і вона бачить „одну невимовну і неосяжну Красу в блаженній нестямі”. Розкриваючи Бога як Прекрасне, Григорій Ніський зазначає, що в тварному світі все тільки причетне до ідеї краси. Отже, істинно сущим визнають лише божественний світ.

Григорій Сковорода у листі до харківського купця О. Д. Карпова в лютому 1779 р. пише про своє життя в Густинській пустині. Філософ розмірковує над тим, що тілесні недуги прочани там можуть вилікувати фізичною працею – бортництвом, швацтвом, але не це утримує його в пустині. Сковорода перебуває там, і на перший погляд пересічної людини марнує час, не виконуючи жодної роботи. Але філософ наводить відомий біблійний вислів, що не єдиним хлібом жива людина і наголошує: "О сем последнем ангельском хлебе день и ночь печется Сковорода. Он любит сей хлеб паче всего... Вот что он делает, во пустыни пребывая". Для розуміння, запропонованого Сковородою звороту, "ангельський хліб" звернемось до етимології та використання кожного з цих слів у Біблії. "Ангел" у перекладі з євр. мал'ак, з грець *ἄγγελος* означає "вісник". В Старому Завіті, наприклад, в книзі Товіта, згадуються сім Ангелів. Вони охороняють людей (Тов. 3.17, Пс. 90.11), приносять Богу їх молитви (Тов. 12.12), вони також знають долі цілих народів (Дан. 10. 13-21). Пророкам, починаючи з Єзекіїля, вони пояснювали сенс їх видінь (Єз. 40.3; Зах. 1.8). Апостол Павло у Посланні до євреїв зазначає, що ангели це "духи служебні, що їх посилають на службу для тих, хто має спасіння впадкувати".

Хліб у Біблії символізує джерело сил (Пс. 103.14), засіб існування, він включає в себе всі дари необхідні людині (Лк. 11.3), а також величніший дар есхатологічного часу. Хліб – це символ слова Ісуса Христа і одночасно тіла, що було віддано у жертву (Мк. 6.30-34). Отже це символ щоденної їжі і дару Божого. Отже, "ангельський хліб" у Сковороди це молитовний стан, який в свою чергу очищує душу, дає поштовх до самопізнання та самовдосконалення тощо. "Так вот же сейчас видна бедности нашей причина: что мы погрузив все наше сердце в приобретение мира и в море телесных надобностей, не имеем времени вникнуть внутрь себя, очистить и поврачевать самую госпожу тела нашего, душу нашу. Забыли мы сами себя, за исключением раба нашего, неверного телишка, день и ночь о нем одном пекьясь". – писав Григорій Сковорода.